

2000.10.28.

Finomodik a kín

Beszélő évek (1957–1968)

A Kádár-korszak története I. rész

A Beszélő folyóirat kiadása

2000.,

621 oldal

A Beszélő című folyóirat nem kevesebbre vállalkozott-vállalkozik, mint hogy újra felidézze, értékelje a Kádár-korszakot, legfontosabb, legjellemzőbb politikai, társadalmi és művészeti eseményeit, folyamatait. Az eddigi lapszámok alapján készült összeállítás, a Beszélő évek – Révész Sándor gondos szerkesztésében – az 1957 és 1968 közötti évek dokumentációja, képes krónikája. Ez a 12 év nemcsak a szocializmus történetének, de a XX. századi magyar történelemnek is egyik legizgalmasabb, drámai eseményekben leggazdagabb időszaka: a bűnben fogant rendszer ugyan konszolidálódik, az emberek többsége magáévá teszi a „hagyd a politikát építkezz!” – apolitikus programját, de a '68-as prágai tavasz eltiprása nyilvánvalóan jelzi a szocializmus megreformálhatatlanságát.

Az egyes évek anyagai egymásra épülnek, egymást egészítik ki, s az alapotívumot – zsarnokság, manipuláció, finomodik a kín – variálják, viszik tovább. A hazai és külföldi eseményeket keretbe foglaló évvértékelések legtöbb szerzője – például **Eörsi István**, Hegedűs B. András, Heller Ágnes, Kozák Gyula, Litván György, Nyerges András, Ungváry Rudolf, Jancsó Miklós – saját emlékeivel, élményeivel hitelesíti, teszi átélhetőbbé, színesebbé a krónikát. A kortársak, szemtanúk vállaltan szubjektív beszámoló mellett a legautentikusabb források az eredeti dokumentumok – párthatározatok szövegei, funkcionáriusok bizalmas levelezése, felterjesztései, beszédek, III/III-as iratok – amelyek nemcsak az apparatcsikok ügybuzgalmáról, gondolkodásmódjáról, a hivatal szelleméről, nyelvéről állítanak ki bizonyítványt, de pontosan érzékeltetik a diktatúra lényegét, a kádárizmus hatalmi gépezetének működését. Jó példa erre Gyergyai Albert folyamatos megfigyelésének, útlevélkérélmé megtagadásának dokumentációja vagy az utasítás(!), hogy a sajtó a Magyar Közlönyben kihirdetésre kerülő jogszabályok közül csak azokkal foglalkozhat, amelyekről az MTI hírt ad, illetve amelyek ismertetését a Tájékoztatási Hivatal – az adott minisztérium illetékeseivel konzultálva – megengedi.

A könyvben meghatározó szerepet kap – talán túlzottan is – a korszak művészetének vizsgálata, a fontos, érdekes művek, a kiugró sikerek számbavétele. A tudós szerzők jó néhány egykor elismert, ünnepelt művész teljesítményét, nagy sikerű mű értékét kérdőjelezzik meg, többnyire okkal, joggal. Néha azonban az egyértelmű elutasítást, verdiktet kicsit szigorúnak, igazságtalannak érezzük. Bán Zoltán András szerint Sarkadi Imre egész életműve nem több alig olvasható dokumentumnál, Fejes Endre Rozsdatemetője művészileg igénytelen, rossz regény; Császár István, Csurka István, Galambos Lajos, Galgóczi Erzsébet, Moldova György, Rákossy Gergely, Simonffy András, Vészi Endre kis tehetségű emberek. A szerző talán a kelleténél kevésbé veszi figyelembe a kor politikai, társadalmi realitását, lehetőségeit, a műveknek inkább csak esztétikai mozzanatait vizsgálja, s kevésbé az annál adott esetben fontosabb politikumukat.

A Beszélő évek izgalmas, tartalmas olvasmány: az érdekes, informatív – bár gyakran túl rövid – írások szerzői igyekeznek megmutatni, hogy mi folyt a politika színpadán és kulisszái mögött, viszonylag átfogó képet adnak a művészeti, kulturális és sportéletéről. Egyetlen hiányérzetünk, hogy keveset tudunk meg a hétköznapi szocializmusról, arról, hogy mi zajlott a mélyben, a kisember hogyan, milyen gondolatokkal, vágyakkal reményekkel, félelmekkel élte a mindennapokat. Megjegyzésünk azonban nem érinti a lényegét: a Beszélő évek fontos hozzájárulás a Kádár-korszak megismeréséhez, természetrajzának megértéséhez.

Gervai András